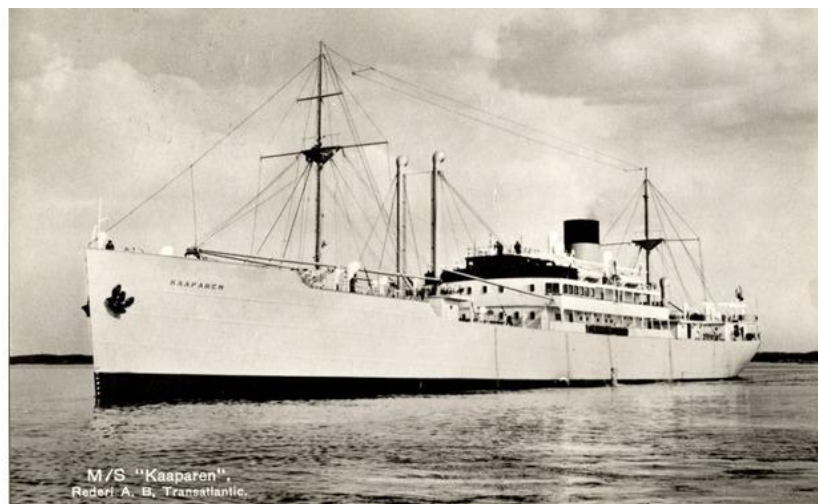

2025-04-21

Böcker på frivakten – Med *Kaaparen* och Albert Engström till Afrika

Det var ju förr en del kulturpersonligheter som av olika redare bjöds med på kortare eller längre resor med något av resp. rederis lastfartyg. Vi har här tidigare berättat om Fritiof Nilsson Piratens resa med m/t *Lillöhus* till Curacao. En annan pärla är Albert Engströms resa med m/s *Kaaparen* 1936 till Sydafrika som kom ut i bokform 1937.

Idag är Albert Engström kanske mest ihågkommen för sin tecknade figur Kolingen och för sin insats mot rusdrycksförbudet 1922. Affischen nedan inför folkomröstningen blev mycket uppmärksammasad med den välkände författaren själv som tydlig agitator mot ett ev. förbud. Albert Engström var en mångbegåvning med flera strängar på sin lyra. Hans bibliografi upptar ett 50-tal skrifter. Till detta kom ett 40-tal nummer av skämttidskriften *Strix* under åren 1897-1924. Han studerade även vid Valands konstskola med Carl Larsson som handledare, blev senare t.f. professor vid Konstakademien och invald i Svenska Akademien. Men hur hamnade han på *Kaaparen* våren 1936?

Jo, befälhavaren ombord på *Kaaparen*, sjökaptén Hellen Hjertstedt från Kungsbacka, och Albert Engström var bekanta sedan många år. De hade träffats första gången 1916 i New York då Hellen Hjertstedt var där som befälhavare på s/s *Africanic*. Någon form av själarnas gemenskap uppstod. Albert Engström berättar:

”Jag kommer ihåg som i går hur jag i sällskap med bankir Aschberg, John Hammar, kaptén Håkansson på s/s *Stockholm* och den vilde blockadbrytaren kaptén Hjortdahl på *Christianiafjord* tog färjan från South Ferry Point, gamla Castle Garden och reste till Staten Island, där *Africanic* låg. Vi voro bjudna på lunch. Kapténen och jag funno varandra som jag tror på grund av av vissa gemensamma intressen för latinsk litteratur. Han följde mig in till staden och vi tillbragte hela natten tillsammans på Biltmore, mitt hotell, med smörgåsar och rye whisky.

Sedan dess har vi hållit ihop och korresponderat med varandra. Jag var sedan ett par år svårt ansatt av gikt och reumatism. Mina läkare ordinerade luftombyte och en vacker dag kom till mitt plågoläger ett brev från kapten Hjertstedt som också ordinerade luftombyte men ombord på *Kaaparen*. Inom kort fick jag en inbjudan från rederiets VD att vara bolagets gäst under en resa till Sydafrika med *Kaaparen*."

Albert Engström embarkerade *Kaaparen* den 16 april 1936 i Oslo. Förutom honom själv fanns det ytterligare fem passagerare med på resan. Första hamn blev Kapstaden dit man anlände den 7 maj. Sedan blev det Port Elisabeth, East London och Durban. Här lämnade Albert Engström fartyget och gjorde ett besök i Johannesburg och i Kruger National Park. *Kaaparen* fortsatte till Beira i Moçambique och när den återkom till Durban steg Albert Engström ombord igen. Därefter blev det Port Elisabeth, Kapstaden, Takoradi i Ghana och Hamburg och slutligen avslutades resan i Göteborg den 25 juni.

Boken kanske mest kan karakteriseras som en reseskildring med Albert Engströms mustiga språk och som sådan innehåller den mycket intressant information från de ställen som han besökte. Språket speglar en gången tid och skulle nog inte passera en nutida lektor utan kraftiga rödmarkeringar och strykningar.

Under tiden ombord underhölls han av kapten Hjerstedts intressanta berättelser från sitt långa sjömansliv, vilka nedtecknades och återges i boken.

Bland besättningen ombord fanns dessutom en äldre talträngd timmerman, tatuerad över i stor sett hela kroppen, som också hade mycket att berätta. Albert Engström hade fått tillåtelse av kapten Hjertstedt att bjuda timmermannen på en öl då och då för att pumpa honom på minnen ur hans brokiga sjömansliv.

Timmermannens många gånger hårresande berättelser, oftast från segelfartyg, hade säkert en verklighetsbakgrund men med stigande ålder och alkoholförbrukning hade historierna nog lättat ankar och nått nya höjder. Möjligen hade också Albert Engström, medvetet eller ej, skruvat till dem ytterligare ett varv. Hur som helst, klart underhållande att läsa och några korn av sanning fanns säkerligen också med.

Boken sista kapitel blev kort. *Torsdag 25.6 – Nej nu är boken slut. Adjö!*

Albert Engström dog den 16 november 1940. Han blev 71 år och boken *Med Kaaparen till Afrika* blev hans näst sista bok.

Till sist. Hur gick det i folkomröstningen *För eller mot införande av fullständigt rusdrycksförbud*? Motsidan med Albert Engström i spetsen vann knappt med 50,8 %. Motboken som hade införts 1917 levde dock kvar som en politisk kompromiss ända fram till 1955.

Noter

Kaaparen, byggd på Götaverken, levererades 1930 till ett Norska Amerikalinjen som *Larviksfjord*. Efter en svår brand ombord 1932 togs hon över av Götaverken som reparerade upp henne och sålde henne vidare till Transatlantic. I april 1940 hamnade hon utanför Skagerackspärren. Hon förläste i juni 1942 då hon under konvojskydd var på väg från Halifax till England och kolliderade med ett annat fartyg strax utanför Halifax och sjönk. Samtliga ombord räddades.

Sjökapten Hellen Hjertstedt (1881-1956) tog sjökaptensexamen 1904 vid navigationsskolan i Göteborg. År 1915 blev han befälhavare inom Transatlantic. Han förde därefter befäl på många av rederiets fartyg, bl.a. *Remmaren* som 1942 i lejdratrafiken krigsförläste utanför norska kusten.

Hellen Hjertstedt var mycket intresserad av litteraturhistoria och arkeologi. Under sina senare åren ägnade han sig åt sitt speciella forskningsgebit, antikens krigsfartyg, och har inom detta bl.a. publicerat flera uppsatser i Sjöhistoriska Samfundets skriftserier. Han har även byggt en modell av en atenskt trirem (treroddarskepp) från omkring 430 f.kr som han sedan skänkte till föreningen för klassisk filologi i Göteborg.

Text: Bo Jershed